

Reserapport Haparanda september 2017

Jolosällskapetets resa till Haparanda de första dagarna i september år 2017 var inget mindre än en sensation. Det sensationella var inte att resan på sedvanligt sätt blev en triumf för en kreativ och enträgen resekommitté, ty det är alla vi andra vana vid. Inte heller kan det betecknas som en sensation att stämningen var hög, ty det står ju sedan länge klart att Jolosällskapet är det roligaste av alla svenska litterära sällskap (långt före de högfärdiga ålätarna i Piratensällskapet och åtminstone kort nos före de lugubra vitsberättarna i Folke Dahlbergsällskapet).

Nej, sensationen låg i det faktum att vi denna gång – på bussen och vandrande mellan sikfiskeställen och tsarens jaktstuga – hade att hantera inte mindre än fem joloitiska tids- och fiktionsskikt.

Inte undra på att på några av oss tyckte sig se norrsken i hotellbaren på kvällarna.

I praktiken flöt dessa fikitions- och tidsskikt samman både under våra fysiska utfärder i Haparanda med omnejd och varje ledamöts så att säga enskilda tankeresor. Det var inte lätt att hålla isär dem, men försöket bör ändå göras.

Vi rörde oss till att börja med i spåren av Jolos roman De tre från Haparanda. Då är året 1919. Vi betraktade platsen från Handolins träbro och manade fram inre bilder av gulaschbaroner med rubelbuntar på stadshotellet och aristokrater med utpinade drag som hade silverna cigarrettmunstycke i mungipan och nöp servitriserna i baken.

Det var alltså skikt nummer ett.

Sedan betraktade vi de platser som Jolo beskrivit i boken Någonstans i Sverige. Det är helt annat Tornedalen än i De tre från Haparanda. Det är ett annat världskrig. De ryska aristokraterna är ersatta av sega finska bondkvinnor som driver kossor över gränsen.

Det var skikt nummer två.

Men vår upplevelse av dessa två inledande Haparandaskikt ur två Joloböcker komplicerades på ett ytterst intrikat sätt genom att vi därutöver vallfärdade till inspelningsplatserna för 1970-talets filmatiseringar av respektive bok.

Därmed tillfördes två skikt som representerade ett slags sammansmältning av filmteamsanekdoter och verklighet.

I centrala Haparanda ledde detta bland annat till ett besök hos den legendariska Hermanssons handelsbod där vi dels satt i en alldeles äkta byggnad som funnits under första världskriget, dels i den byggnad som Jolo beskrivit i De tre från Haparanda. Och därutöver tittade vi beundrande på den balkong från vilken Ernst-Hugo Järegård (gestaltande gulaschbaronen Fredrik) ramlat under inspelningen år 1975.

Vi for också i buss till Haparandas utkanter och betraktade märkvärdigt orörda inspelningsplatser från Någonstans i Sverige. Det var exempelvis Vuono skola där scenerna från bastutvagningen spelats in. Det var där Stora Norrland framhöll att han var trött på att skrubba kärringar. Vi för också till Vikkala, Benjamins gård och Scotts gård.

De lokala värdarna var ofattbart energiska och välvilliga. I Vuono hade de lyckats driva upp en man som var statist i den legendariska scenen där Loffe Carlsson dricker Weinbrand med tyska soldater. En gång stannade bussen mitt på landsvägen och över myrarna – från ingenstans – kom en senig man som klev upp på bussen och höll ett utmärkt treminutersföredrag. Sedan tackade han och försvann igen.

Mellan dessa fyrdubbla joloitiska vallfartsskikt passade vi också på att bedriva lite mer traditionell tornedalsturism. Vi fotograferade varandra vid polcirkeln, åt renskav på Luoppioberget, köpte egendomliga prylar på marknaden i Torneå, vandrade genom Karungis järnvägsbyggnader, tittade på tsarens jaktstuga som tsaren aldrig satt sin fot i, åt sik invid Kukkolaforsen och betraktade olika minnesmonument för de två olika meridianexpeditioner som genomförts på 1700- och 1800-talen.

Vi hade varit genuint förvirrade om vi inte haft lyckan att få medföra den roliga, färgstarka och bottenlöst kunniga Sara Frykman som lokal ciceron. Hennes far hade en gång hjälpt Jolo att orientera sig i samma geografi. De hade suttit långa nätter på 1960-talet och rökt pipa och diskuterat kluriga perspektiv på de båda världskrigen.

Det hände sig också under dessa glada septemberdagar att vi ibland stannade vid platser som representerade det femte och ur renodlad Jolosupportersynvinkel intressantaste skiktet. Det var när vi rörde oss i spåren av Jolos

egna strapatser från beredskapsåren. Vi betraktade exempelvis den byggnad där Jolo i ett kåseri meddelat att han noterat sitt eget personliga sovrekord.

Denna femte och sista vallfartsnivå kulminerade helt lämpligt under resans allra sista timmar. Busschaufförens manades då att köra in på slingriga grusvägar mellan myrar och tallskogar där vi eventuellt – osäkerheten var mycket stor – skulle kunna få syn på en plats där Jolo kanske bott vid en vinterförläggning under Andra världskriget. Bristen på konkreta var spår i landskapet var överväldigande. Till slut stannade hela sällskapet vid några skjul i en skogsglänta. Vi gick av kikade in genom ett fönster där man kunde ana en traktor och en hyvelbänk. Upplevelsen var underbar och tangerade det surrealistiska.

Kanske satt någon och betraktades oss tyst genom något fönster. I så fall kan vi räkna med att vederbörande kommer att fundera i resten av sitt på varför en väldigt överraskande busslast människor en dag år 2017 stannade och kikade genom ett fönster på hans traktor och hyvelbänk. Det är inte omöjligt att Jolosällskapet på sin stora norrländska resa sådde frön till nya lokala berättelser.

Det fanns därmed goda skäl att allmänt – från rent objektiva utgångspunkter – betrakta 2017 års Joloresa som icke blott en sensation med fem olika tidsskikt, utan även en succé. Igen.

Kristian Wedel